

# Chronicon

## GENERALIA

### Norbertus

1. — Wilfried Marcel GRAUWEN, art. *Norbert de Magdebourg*, dans *Nouvelle Biographie Nationale*, t. II, Bruxelles, 1990, pp. 289-294. (H.J.)
2. — W.M. GRAUWEN, *Norberts reis naar Saint-Gilles-du-Gard, 1118*, in *Anal.Praem.*, LXVII, 1991, pp. 5-22; IDEM, *Norbert en de relieken-vinding te Keulen, 12/13 oktober - 24 november 1121*, *ibidem*, pp. 23-41; IDEM, *Paus Calixt II te Laon in november 1119 en het «propositum» van Norbert*, *ibidem*, pp. 175-186; *De terugkeer van Hugo en de duiveluitdrijving door Norbert te Nijvel, 1121*, *ibidem*, pp. 187-197; IDEM, *De legende van diaken Nicolaas in de Vita Norberti A*, *ibidem*, pp. 198-206.
3. — W.M. GRAUWEN, *Vitalis van Savigny en Norbert als Wanderprediger*, in *Anal.Praem.*, LXVII, 1991, pp. 105-109. Een vergelijking van het werk van J. van Moolenbroek over Vitalis van Savigny met de bekende gegevens over Norbert. (H.J.)

### Liturgia

4. — Compte-rendu: Nicole BÉRIOU, Jacques BERLIOZ et Jean LONGÈRE (éd.), *Prier au Moyen Âge. Pratiques et Expériences (V<sup>e</sup>-XV<sup>e</sup> siècles)*, (Témoins de notre histoire), Turnhout, 1991, par C.L. CAALS dans *Anal.Praem.*, LXVII, 1991, pp. 318-321.
5. — Compte-rendu: Robert AMIET, *Missels et bréviaires imprimés (supplément aux catalogues de Weale et Bohatta). Propres des saints (édition princeps)*, (Documents, études et répertoires publiés par l'Institut de recherches et d'histoire des textes), Paris, 1990, par Xavier LAVAGNE d'ORTIGUE dans *Anal.Praem.*, LXVII, 1991, pp. 324-326.

### C.E.R.P.

6. — Martine PLOUVIER (éd.), *Actes officiels du 16<sup>ème</sup> colloque du Centre d'Études et de Recherches Prémontrées — Abbaye de Mondaye, 1990*, Amiens, 1991, 110 pp. Les thèmes principaux du colloque, tenu du 12 au 14 octobre 1990 à l'abbaye de Mondaye étaient: «L'Ordre de Prémontré et la Papauté» et «Un hommage au R.P. François Petit» (†1990). (H.J.)



## PARTICULARIA

## Altenberg

7. — Rezension: Petra ZIMMER, *Die Funktion und Ausstattung des Altares auf der Nonnenempore. Beispiele zum Bildgebrauch in Frauenklöstern aus dem 13. bis 16. Jahrhundert*, Köln, 1990, von Ludger HORSTKÖTTER in *Anal.Praem.*, LXVII, 1991, S. 321-323.

## Antwerpen, Sint-Michiël

8. — A. SMOLAR-MEYNART (cfr. nr. 10) vermeldt een geschil over de gracieuze rechtspraak te Merksplas (pp. 415, 417). (F.D.)

9. — K. VANDER EYKEN, *Het praalgraf van Isabella de Bourbon*, in *Kwintet. Nieuwsblad van de vijf monumentale kerken van Antwerpen*, (Antwerpen, 1991), 16 pp., 15 afb. Isabella van Bourbon (1436-1465) was de tweede echtgenote van Karel de Stoute (1433-1477), ze overleed in de Antwerpse Sint-Michielsabdij. Haar dochter Maria van Bourgondië (1457-1482) liet voor haar in het koor van de abdijkerk een mooi praalgraf oprichten. Op 8 februari 1478 (n.s.) stichtte ze er een rijk gedoteerd jaargetijde. Tijdens de beeldenstorm in 1566 werd het grafmonument zwaar beschadigd, op drie na verdwenen o.a. alle beeldjes van de rouwdragers; in de zeventiende eeuw werd het graf opnieuw beschadigd maar hersteld, tijdens de Franse tijd verdween de kist met het gebeente van Isabella. Sedert 1872 staat wat overblijft van de graftombe in de O.-L.-Vrouwkathedraal, bij de restauratie in 1983 werd dit geplaatst in de huidige Sacramentskapel. Tien beeldjes van rouwdragers, in 1681 opgedoken in Amsterdam en thans bewaard in het Rijksmuseum aldaar, zijn vermoedelijk afkomstig van dit praalgraf. (H.J.)

## Averbode

10. — Als deel LX van de *Annales de la Société royale d'Archéologie de Bruxelles* verscheen het proefschrift van Arlette SMOLAR-MEYNART, *La justice du Plat-Pays des forêts et des chasses en Brabant (XII<sup>e</sup>-XVI<sup>e</sup> siècle)*. *Sénéchal, maître des bois. Gruyer. Grand veneur*, Brussel, 1991, 624 pp. De abdij van Averbode wordt erin vermeld i.v.m. de oprichting van een schepenbank te Testelt en Messelbroek, de bevoegdheid van de houtvester en de rechtsbevoegdheid van de hertogelijke officieren (pp. 32, 173, 206, 379). (F.D.)

11. — Bart MINNEN, *Een landelijke parochie in de middeleeuwen: Rotselaar, van 1044 tot 1559*, (Belgisch Centrum voor landelijke geschiedenis, dl. XCIX), Leuven, 1991, 266 pp. In dit werk brengt de auteur een zeer gedetailleerde en grondige studie over de middeleeuwse parochie Rotselaar,



waarvan de abdij van Averbode sedert 1280 het patronaatsrecht bezat. De eerste met naam gekende norbertijnerpastoor komt voor ca. 1307. Ook over de buurparochie Wezemaal (nu gem. Rotselaar), eveneens bediend door Averbode, verschaft dit werk nieuwe gegevens. De abdij van Park bezat een bescheiden tiendgebied in de parochie Rotselaar (p. 68).

In bijlage brengt de auteur de uitgave van meerdere akten, waarvan dertien m.b.t. de abdij van Averbode, op een na alle onuitgegeven, nl. AVERBODE, Abdijarchief, I, oorkonden nrs. 308 (12.5.1280), 309 (idem), 311 (25.6.1280), 603 (4.5.1302), 620 (31.2.1306, n.s.); reg. 14, fol. 11<sup>r</sup>-12<sup>r</sup> (17.12.1523); reg. 420, fol. 1<sup>r</sup> (30.5.1508), fol. 62<sup>r</sup>-66<sup>r</sup> (eigentijdse ongedateerde vidimus met 2 akten van 4.5.1363 en een van 5.5.1363), fol. 67<sup>r</sup>-69<sup>v</sup> (18.12.1488), fol. 69<sup>v</sup>-70<sup>r</sup> (19.12.1488); BRUSSEL, Algemeen Rijksarchief, *Kerkelijk Archief van Brabant*, nr. 4947, pp. 104-105 (12.5.1280); evenals van het visitatieverslag uit 1559 van de parochie Rotselaar door de aartsdiaken van Brabant in het bisdom Luik, naar een afschrift in het Aartsbisschoppelijk Archief te Mechelen. (H.J.)

12. — Jan GERITS, *Een 17de-eeuws processiespel voor Sint-Gertrudis te Vorst-Kempen*, in *Liber Amicorum prof.dr. Jozef Van Haver*, Brussel, 1991, pp. 139-151. De auteur beschrijft de bloeiende verering van Sint-Gertrudis te Vorst (gem. Laakdal) en de inzet van pastoor Adriaan Jan van Moerbeek (1601-1637, †1638) hierbij. In bijlage (pp. 144-151) de tekst van een wellicht nooit opgevoerd processiespel uit 1619 van Arnold Mols, pastoor te Eindhout, bewaard in AVERBODE, Abdijarchief, IV, hs. 28, fol. 16<sup>v</sup>-17<sup>v</sup>. (H.J.)

13. — J. GERITS, *Waar haalde de abdij van Averbode de was voor haar kaarsen?*, in *Ons Heem*, XLV, 1991, pp. 158-159. Er kwam nogal wat was van de hoeven van de abdij, hiervan werden kaarsen gemaakt. De auteur geeft voorbeelden uit ca. 1750. (H.J.)

14. — Rony CEUSTERMANS, O.Praem., *Leszek Kolakowski: «een inconsequente atheïst»?*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Leuven, Hoger Instituut voor Wijsbegeerte, 1991, XXV-132 pp. Promotor: Prof. Dr. J. VAN DER VEKEN. (H.J.)

#### Bellevaux

15. — Pierre Albert VINCENT, *L'abbaye de Bellevaux*, dans *Actes officiels* (cf. n° 6), pp. 92-100, 8 ill. L'article nous donne l'histoire et la description des bâtiments d'une petite abbaye peu connue dans la circonscription d'Auvergne dont l'auteur «continue l'action pour que ce patrimoine soit conservé et pour qu'il ne sombre pas dans un oubli définitif» (p. 97). (H.J.)



*Berg Sion (Ütliburg/Schweiz)*

16. — Im Jahre 1989 wurde die Kirche des Klosters Berg Sion unter denkmalpflegerischen Gesichtspunkten umfassend restauriert. Die Kirche steht unter Bundesschutz. In der Schriftenreihe *Schweizerische Kunstführer* erschien bei der Gesellschaft für Schweizerische Kunstgeschichte 1990 in Bern als Serie 48 Nr. 474 ein 28 Seiten umfassendes Heft von Bernhard ANDERES, *Frauenkloster Berg Sion bei Gommiswald SG.* (L.H.)

*Berne*

17. — G.M. VAN DER VELDEN, *De verkiezing van Adriaan Janszoon van Veen tot abt van Berne in 1585*, in *Anal.Praem.*, LXVII, 1991, pp. 298-303.

*Bohemiae circaria*

18. — Van de hand van Ivan HLAVÁČEK verscheen in *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters*, XLVII, 1991, Heft 1, p. 229, een bespreking van de publikatie van Karel DOLISTA, *Circaria Bohemiae, abbas Praemonstratensis et capitulum generale 1141-1541*, in *Anal.Praem.*, LXIII, 1987, pp. 221-253. (W.M.G.)

*Bonne-Espérance*

19. — De beroemde bijbel van Bonne-Espérance (1132-1135) kwam eens te meer ter sprake in de tentoonstellingscatalogus: Thérèse GLORIEUX-DE GAND, *Het woord van de kopiïst. Colofons van gedateerde handschriften*, Brussel, 1991, in-8°, 152 pp. De lange colofon van deel I, fol. 7r, wordt afgebeeld en uitgegeven op pp. 56-58, als nr. 2 van de catalogus. Uit deze colofon blijkt o.m. dat aan deze bijbel drie jaar werd gewerkt, met uitzondering van de herfst en de winter, ten tijde van de eerste abt Odo, door bibliothecaris frater Hendrik, en dat in 1132 de grondvesten werden gelegd van de kerk van Bonne-Espérance. (W.M.G.)

20. — In het hoger vermelde boek van A. SMOLAR-MEYNART (cfr. nr. 10) komt de functie van de hertogelijke boswachter i.v.m. de bescherming van de bossen van de abdij aan bod (p. 40). (F.D.)

21. — Jean MARTIN, *Sart-Risbart sous Opprebais, une chapelle indésirable*, dans *Revue d'Histoire religieuse du Brabant Wallon*, 1991, pp. 240-242. A Opprebais on avait construite une chapelle qui faisait concurrence à une chapelle à la Sainte Vierge. Cette chapelle litigieuse avait été construite du côté de la seigneurie de Chaumont. Le curé s'adressa à Jérôme Petit, abbé de Bonne-Espérance et seigneur de Chaumont, qui marqua son accord pour la démolition de la chapelle en cause. Il fit dresser par un notaire un acte en date de 27 février 1749, ordonnant la démolition requise. Bonne-Espérance fut mis en possession de la seigneurie de Chaumont en 1452 (cf. J. MARTIN, *Chaumont-Gistoux, terre franche en Roman Pays de Brabant*, 1976). (D.D.C.)



## Brabant

**22.** — *Sint-Gummarus. Iconografie en verering. Catalogus. Museum Wuyts-Van Campen en baron Caroly 22 september — 21 oktober 1990, Lier, 1990.* Deze tentoonstellingscatalogus bevat de volgende premonstratensia:

Nr. 83: Beeld van Sint-Gummarus, ca. 1912, bewaard in een nis aan de voorzijde van het poortgebouw in de abdij van Averbode.

Nr. 129: Zegel van het Sint-Gummaruskapittel van Lier, 12de e., als los zegel bewaard in het archief van de abdij van Park, afb.

Nr. 208: *Calendarium* in missaal van de Sint-Michielsabdij te Antwerpen, 12de e., de vermelding op 11 oktober van het feest van de H. Gummarus werd later bijgevoegd; dit missaal wordt bewaard te ANTWERPEN, Sint-Willibrorduskerk Berchem.

Nr. 209: WESTERLO, Archief Abdij Tongerlo, charter nr. 3, 1146: Pauselijke bulle, met vermelding van het «*altare*» van de H. Gummarus te Lier, m.b.t. het (zuster)convent te Eeuwen bij Broechem. (H.J.)

## Brabantse circarie

**23.** — Recensie: Constant VAN DE WIEL, *Archivalia over de aartsbisschoppen van Mechelen, vanaf de oprichting van het aartsbisdom tot en met de Franse tijd (1559-1815)*, (Annua Nuntia Lovaniensia, dl. XXX), Leuven, 1990, door Herman JANSSENS in *Anal.Praem.*, LXVII, 1991, pp. 326-328. Ook de abdij van Vicoigne wordt hier vermeld. (H.J.)

**24.** — L.C. VAN DYCK, *Le procès consistorial de Michel Colbert et la circarie de Brabant*, dans *Actes officiels* (cf. n° 6), pp. 21-33. En 1667, «devant une commission spéciale constituée au sein de la Congrégation consistoriale à Rome, l'abbé général Augustin le Scellier, après la révocation de sa démission, disputait le pouvoir à Michel Colbert, son dauphin qu'il avait précédemment, lors d'une élection contestée, promu à l'abbatit de Prémontré.» L'auteur présente l'édition (pp. 30-33) «de trois pièces transcrites en 1667 par Hroznata Crils, abbé de Tongerlo (TONGERLO, Archives de l'abbaye, n° IV, 42, I, 15). Il y a d'abord une lettre que l'abbé le Scellier adressa, le 25 octobre 1667, à l'abbé de Parc, Libert de Pape, vicaire de l'abbé général pour la circarie de Brabant et aux supérieurs de cette province, pour demander leur soutien dans son différend avec Colbert. Ensuite, dans la marge de cet appel à l'aide, une série de notes critiques recueillies en vue d'une prise de position commune par les abbés brabançons. En troisième lieu, le texte de l'appel interjeté à Rome par la circarie de Brabant, en date du 3 novembre 1667, contre certaines décisions de la visite canonique de l'abbaye de Prémontré organisée par Michel Colbert au mois de juin 1667» (p. 21). Dans l'article même, le fond de tout le conflit est très bien situé. Les notes n°s 29-38 de l'édition du texte n'ont pas été imprimées. (H.J.)



## Cappenberg

25. — Rezension: Manfred GERWING, *Cappenberg unter Tage. Zur Bedeutung Cappenberg im Mittelalter*, (Programme, Analysen, Tatbestände. Eine Schriftenreihe des Kreises Unna, Bd. X), Köln, 1990, von Ludger HORSTKÖTTER in *Anal.Praem.*, LXVII, 1991, S. 138-139.

## Dereham

26. — Marvin L. COLKER, *Trinity College Library Dublin: Descriptive catalogue of the mediaeval and Renaissance manuscripts*, with an introduction by William O' Sullivan, 2 vols, Scolar Press, Aldershot, 1991, 1643 pp., XVIII plates. Description of two manuscripts formerly of the Abbey of (West) Dereham (Norfolk): nos. 51 (Bible, 2nd half of 12th century) and 223 (St Augustine, Enarrationes in Psalmos 1-50, 1st half of 13th century). (M.S.)

## Deutschland

27. — Rezension: Kaspar ELM, *Mittelalterliches Ordensleben in Westfalen und am Niederrhein*, (Studien und Quellen zur westfälischen Geschichte, Bd. XXVII), Paderborn, 1989, von Ludger HORSTKÖTTER in *Anal.Praem.*, LXVII, 1991, S. 140-141.

## Dielegem

28. — A. SMOLAR-MEYNART geeft in haar boek (cfr. nr. 10) meer informatie over de bevoegdheid van de hertogelijke boswachter en de houtvester in de bossen van de abdij (pp. 166, 173). (F.D.)

29. — Stephan VAN BELLINGEN, *Ontstaan en ontwikkeling van een kapel: de Sint-Martinuskerk te Ganshoren*, in *Ons graafschap*, XX, 1990, pp. 22-34. Het artikel geeft vooral de resultaten weer van uitgevoerd archeologisch onderzoek naar de resten van de middeleeuwse kapel van Ganshoren die werd afgebroken ca. 1850. Ganshoren was een parochie van de abdij van Dielegem. (H.J.)

30. — Robert VAN DEN HAUTE, *Madones Jettoises*, dans *Notre comté*, XX, 1990, pp. 3-21. L'auteur essaie d'y reconstruire entre autres l'histoire de Notre Dame de Dielegem (18e s.). (H.J.)

## Floreffe

31. — Recensie: A. KNOOP en G. MERKELBACH, *Het domein Lieshout, 7de eeuw - ca. 1300*, (Lieshout door de eeuwen heen, dl. III), Lieshout, 1987, door H. VAN BAVEL in *Anal.Praem.*, LXVII, 1991, pp. 139-140.

## France

32. — Bernard ARDURA, *La Congrégation de l'Antique Rigueur de l'Ordre de Prémontré. L'établissement d'un réseau de réforme aux XV<sup>e</sup>-*



XVII<sup>e</sup> siècles, dans *Naissance et fonctionnement des réseaux monastiques et canoniaux. Actes du Premier Colloque International du C.E.R.C.O.*, Saint-Étienne, 16-18 septembre 1984, Saint-Étienne, C.E.R.C.O.R. - Univ. J. Monnet, 1991, pp. 687-713.

33. — Xavier LAVAGNE d'ORTIGUE, *Les prémontrés de France, et la suppression des ordres monastiques, 1766-1792*, dans *Anal.Praem.*, LXVII, 1991, pp. 232-261.

#### Frigolet

34. — Dans son livre *Un siècle, une vie*, Paris, Robert Laffont, 1988, Jean GUITTON, de l'Académie française, consacre un chapitre entier au concile Vatican II, sous le titre: *Le concile dans ma vie*. A la page 386, faisant état de son intervention orale devant les Pères conciliaires, il se plaît à en rappeler l'origine, et cite nommément l'abbé général des Prémontrés: «A la seconde session du Concile, un règlement inspiré par le cardinal Suenens permettait à un laïc de «prendre la parole». Dom Norbert Calmels, abbé général des prémontrés, et que je ne connaissais pas, m'aborda, en plein Concile, pour me dire que j'avais le devoir de poser ma candidature et de «parler au Concile». Il ajouta que le sujet de ce discours s'imposait: je devais proposer d'intervenir sur le problème oecuménique, dont je m'étais occupé toute ma vie. Il se trouva que Paul VI avait eu la même intention...». (B.A.)

35. — Il 2° Gennaio 1992, il Santo Padre Giovanni Paulo II ha nominato Sotto Segretario del Pontificio Consiglio della Cultura il Rev.do P. Bernard Ardura O.Praem., canonico della Chiesa di Frigolet. Dal 1987 è Bibliothecario ed Archivista della Curia Generalizia a Roma. Dal 1° Febbraio 1990 presta la sua opera come «Esperto» nel sudetto Consiglio. (J.W.)

#### Füssenich (Zülpich)

36. — Die Pfarrkirche St. Nikolaus (= ehemalige Klosterkirche) zu Füssenich ist in den Jahren 1990/91 durchgreifend restauriert worden. Durch den Braunkohleabbau in der Nähe des Ortes hatten sich Erdbewegungen ergeben, wodurch sich das Gewölbe gesenkt hatte und einzustürzen drohte. (L.H.)

#### Gödöllő

37. — Astrik L. GABRIEL, *Description of the Summa Angelica, written by Angelo of Chivasso (1411-1495), printed by Jacobinus De Suigo, May 13, 1486, [First edition. Incunabulum]*, University of Notre Dame (USA), 1991, 23 pp. Astrik L. Gabriel, Titular mitred provost of the XIIth century romanesque Prémontré Church of Saint Michael of Insula Leporum in Budapest (today Saint Marguerite of Hungary Island) published the *Description of the Summa Angelica* written by



Angelo Chivasso (died 1495). The first edition was printed in 1486 and Provost A.L. Gabriel donated it to the University of Notre Dame. Martin Luther made this work famous. He ordered it to be burned at Wittenberg together with the Codex of Canon Law and the Papal Bull condemning himself. (D.D.C.)

#### Great Britain

38. — Andrew G. WATSON, *Medieval libraries of Great Britain: a list of surviving books; edited by N.R. Ker; supplement to the second edition*, (Royal Historical Society: Guides and handbooks, t. XV), Royal Historical Society, London, 1987, xviii and 149 pp. A supplement to N.R. KER, *Medieval libraries of Great Britain: a list of surviving books*, second edition, (Royal Historical Society: Guides and handbooks, t. III), Royal Historical Society, London, 1964, xxxii and 424 pp., which lists the surviving manuscripts of medieval libraries, including those from 23 Premonstratensian houses. The supplement includes manuscripts of which the medieval ownership was not yet known to Ker in 1964 and also changes in present-day location for some books. From the last category mention should be made of the 15th-century calendar of the Scottish Abbey of Fearn, which the present owner, the Duke of Sutherland, deposited in the National Library in Edinburgh. (This calendar was edited in Alexander Penrose FORBES, *Kalendars of Scottish saints*, Edinburgh, 1872.) (M.S.)

#### Grimbergen

39. — Het recht op onderdak dat de abdij verplicht was te bieden aan de jachtmeester en aan de houtvester wordt behandeld in A. SMOLAR-MEYNART (cfr. nr. 10) evenals een geschil dat tussen de hertog en de abdij was gerezen i.v.m. een watermolen op de Zenne (pp. 50, 95, 128, 173, 180). (F.D.)

40. — De norbertijn Joannes Baptista Kips vertaalde in het Nederlands de bundel preken van François-Léon Regius (*De stemme des herders, ofte gemeyne saemenspraeken van eenen pastoor met syne parochiaenen voor alle de sondaegen van t'jaer*, Leuven, 1777) en droeg die vertaling op aan Ignatius Josephus Du Rondeau, abt van Grimbergen en vicaris-generaal van de premonstratenzers in Brabant, cfr. H. STORME, *Preekboeken en prediking in de Mechelse kerkprovincie in de 17e en de 18e eeuw*, (Archief- en Bibliotheekwezen in België, extranummers, dl. XL), Brussel, 1991, p. 92. (F.D.)

#### Groningen

41. — Recensies: S. HIDDEMA en C. TROMP, *Inventaris van archieven van kloosters in de provincie Groningen*, (Publikaties van het Rijksarchief in Groningen, dl. VII), Groningen, 1989 en C. TROMP (ed.), *Groninger*



*kloosters*, (Groninger historische reeks, dl. V; Publikaties van het Rijksarchief in Groningen, dl. VI), Assen, Maastricht, 1989, door Alph. W. VAN DEN HURK in *Anal.Praem.*, LXVII, 1991, pp. 142-143.

#### Hamborn

42. — Het artikel van Ludger HORSTKÖTTER, *Die Beurteilung des Magdeburger Erzbischofs Norbert von Xanten in den Otto-Viten*, in *Bischof Otto I. von Bamberg. Reformator — Apostel der Pommern — Heiliger (1139 gestorben, 1189 heiliggesprochen). Gedenkschrift zum Otto-Jubiläum 1989*, (Historischer Verein Bamberg, dl. CXXV), Bamberg, 1989, pp. 261-291, wordt kort besproken door Detlev JASPER in *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters*, XLVII, 1991, Heft 1, p. 289. (W.M.G.)

#### Havelberg

43. — G.R. EVANS, *Unity and diversity: Anselm of Havelberg as ecumenist*, in *Anal.Praem.*, LXVII, 1991, pp. 42-52.

44. — Rezension: Franz BENTLER, *Dorfkirchen im Einflußbereich der Prämonstratenser* (aufgezeigt am Beispiel der Kirchen in de Prignitz), T. III, Perleberg, von Ludger HORSTKÖTTER in *Anal.Praem.*, LXVII, 1991, S. 141-142.

#### Ireland

45. — Helen M. ROE, *Illustrations of the Holy Trinity in Ireland: 13th to 17th centuries*, in *Journal of the Royal Society of Antiquaries of Ireland*, CIX, 1979, pp. 101-150, deals with 30 illustrations, including a bronze seal matrix (c. 1220 A.D.) from the Premonstratensian Abbey of the Holy Trinity in Tuam (Co. Galway) and the image destroyed by fire in 1466 in the Abbey on Trinity Island in Loch Cé (Lough Key), Co. Roscommon. The author lists this Premonstratensian Abbey as an «Augustinian house»! (M.S.)

#### Jerichow

46. — Hans-Martin KOHLMANN, Pfarrer der evangelischen Kirchengemeinde Jerichow im Kreis Genthin/Elbe, schrieb in der Reihe *Große Baudenkmäler*, als Heft 420 einen 20seitigen Kirchenführer mit dem Titel *Jerichow, Klosterkirche St. Marien-Nicolai*, Deutscher Kunstverlag, München, Berlin, 1991. (L.H.)

#### Leffe

47. — Le 20 août 1991 l'abbé-honoraire François Henri Martens dédédia à Dinant. Il naquit à Kalmthoutse Hoek (Essen) en 1911, entra dans l'abbaye de Tongerlo en 1929. Deux ans après il prononça ses vœux dans l'abbaye de Leffe qui venait d'être refondée et en 1935 il fut



ordonné prêtre. Curé à Heindonk (Willebroek) depuis 1954 il fut élu abbé de Leffe le 29 mai 1981, pour un terme de 8 ans. Il démissionna en 1989 pour profiter ensuite d'un repos bien mérité. (H.J.)

#### Leitzkau

48. — Irmtraud TIERSE, *Schloss Leitzkau*, (Schnell Kunstführer, Nr. 1899), Verlag Schnell & Steiner, München, 1991, 28 Seiten. Die Gebäude des ehemaligen Klosters wurden im 16. Jahrhundert von den Herren von Münchhausen zu einem Schloß im Renaissancestil umgebaut. Die romanische Kirche blieb als Ruine erhalten. (L.H.)

#### La Lucerne

49. — Daniële DUCOEUR et Gérard DUCOEUR, *Abbaye Sainte-Trinité de la Lucerne, fouilles archéologiques (1985-1990)*, dans *Actes officiels* (cf. n° 6), pp. 65-91, 33 ill. «Afin de poursuivre la restauration architecturale de l'abbaye, l'abbé Le Légard demanda que soient entreprises, à partir de 1985, des fouilles archéologiques programmées sur les emplacements des bâtiments conventuels est et sud, et les chapelles de l'église, afin que l'architecte en chef des Monuments historiques puisse établir son programme de restauration en fonction des structures découvertes. ... En parallèle à ce travail sur le terrain, ont été menées des recherches archivistiques et bibliographiques soutenues qui ont abouti à des découvertes de documents ou de données encore inédits» (p. 66). L'article donne un résumé détaillé des résultats des fouilles, avec la description des pièces dans les ailes du monastère qu'on a déjà examinées. On a retrouvé en outre des morceaux de trois gisants de chevaliers, «les deux chevaliers-fondateurs de l'abbaye, sculptés vers le milieu du XIII<sup>e</sup> siècle et celui d'un écuyer, sculpté dans le courant du premier quart du XIV<sup>e</sup> siècle» (p. 81).

Les auteurs décrivent également le sort de la bibliothèque de l'abbaye. Ils signalent un cartulaire peu connu, rédigé en 1730 avec des actes concernant les possessions de l'abbaye depuis le XII<sup>e</sup> siècle, maintenant à PARIS, Bibliothèque Nationale, Ms. n.a.f. 20595 (p. 85). (H.J.)

#### Magdeburg, U.L.Frauen

50. — In het boek: *Die Wasserversorgung im Mittelalter, Geschichte der Wasserversorgung*, dl. 4, uitg. Frontinus-Gesellschaft e.V., (Verlag Philipp von Zabern), Mainz, 1991, p. 122, wordt de bekende pandgang met het bronhuis van het Onze-Lieve-Vrouweklooster afgebeeld. Hetzelfde werk behandelt terloops ook de waterhuishouding te Easby (p. 98), Sayn (p. 129), Steinfeld (p. 130) en Floreffe (p. 137). (W.M.G.)

#### Magnovarad

51. — Der Generalabt M. van de Ven ernannte am 1. August 1991 Martin Buday (\*1921) zum Administrator der Kanonie Magnovarad.



Nachdem im Jahre 1989 Gödöllő selbständig geworden war, zählte die Kanonie Magnovarad mit ihrem Sitz in Rumänien nur noch drei Mitglieder. In Oradea wurden am 11. August 1991, und das zum ersten Mal nach 51 Jahren, wieder zwei Novizen eingekleidet. (H.J.)

*Middelburg, Onze-Lieve-Vrouw*

52. — H. JANSSENS, *De premonstratenzers en hun abdij te Middelburg (12de-16de eeuw)*, in *Rond de kerk in Zeeland. Derde verzameling bijdragen van de Vereniging voor Nederlandse Kerkgeschiedenis*, Delft, 1991, pp. 17-36. Dit artikel — de tekst van een voordracht — vat de geschiedenis samen van de voormalige abdij van Middelburg, voor zover deze kan worden gereconstrueerd uit de voornaamste gepubliceerde bronnen en de literatuur. (H.J.)

*Mondaye*

53. — Martine PLOUVIER, *R.P. François Petit (1894-1990). Une vie bien remplie*, dans *Actes officiels* (cf. n° 6), pp. 4-13, 9 ill. Un article suivi de la *Bibliographie non exhaustive réunie par Aline Debert, Christophe Leduc, Martine Plouvier et le R.P. Van Dyck*, pp. 14-17. Ces articles ont paru également dans les *Anal.Praem.*, LXVII, 1991, pp. 120-137.

Jean FOURNÉE, *Trois livres du père François Petit*, dans *Actes officiels* (cf. n° 6), pp. 18-20. Le Dr Fournée y parle des livres *Un mystique rhénan du XIII<sup>e</sup> siècle. Le bienheureux Hermann-Joseph*, Juaye-Mondaye, 1930, *La spiritualité des Prémontrés aux XII<sup>e</sup> et XIII<sup>e</sup> siècles*, Paris, 1945, et *Les cantiques des montées*, Lyon, 1959. (H.J.)

*Mont Saint-Martin*

54. — Eric WOZNICKI et Patricia GARNIER, *Renouveau spirituel et autorité papale au début du XVIII<sup>e</sup> siècle: Tentative de réforme au Mont Saint-Martin en 1704*, dans *Actes officiels* (cf. n° 6), pp. 57-64. La tentative de réforme inspirée par celle de Lorraine échoua dans cette abbaye. En annexe, l'auteur publie quelques pièces justificatives, conservées à ROME, Archives Vaticanes, *Acta Congregationis consistorialis*, année 1704. (H.J.)

*Nederlanden*

55. — E.A. OVERGAAUW, *Martyrologes manuscrits des anciens diocèses d'Utrecht et de Liège; étude sur le développement et la diffusion du Martyrologe d'Usuard*, 2 dln., Leiden, 1990, [s.n.], 366, 591 pp. In deze dissertatie (Leiden 1990) worden de martyrologia uit de oude bisdommen Utrecht en Luik die op Usuardus zijn gebaseerd geanalyseerd. In deel twee zijn alle toegevoegde en gewijzigde elogia weergegeven, zodat de lezer met gebruik van J. Dubois' editie van Usuardus (Brussel 1965) een precies inzicht kan krijgen in de diverse versies, maar ook kan vinden wat een bepaald handschrift leest. Van de 51 handschriften die in dit



werk ontsloten worden, komen er vier uit Norbertijnse abdijen, drie ervan gelegen in het gebied waartoe zich de auteur beperkt: Averbode (AVERBODE, Abdijarchief, IV, 48), Berne (MECHELEN, Archief van het Aartsbisdom, zonder nummer) en Park (BRUSSEL, Koninklijke Bibliotheek Albert I, 11563-4). Ter vergelijking heeft Overgaauw ook het Martyrologium van Prémontré (SOISSONS, Bibl. Municipale, 9) in zijn onderzoek betrokken. Hij komt tot de conclusie, dat onze orde een eigen martyrologium had, dat ontstaan moet zijn na 1158. Het is echter heel wel mogelijk, dat dit martyrologium een plaatselijke tekst was uit Noordoost-Frankrijk, die min of meer onveranderd is overgenomen. Van de handschriften, die dikwijls ook de regel en het necrologium bevatten, en soms nog meer, is een uitgebreide beschrijving opgenomen. Van belang is voorts een lijst van premonstratenzer martyrologia die de auteur niet in zijn studie kon betrekken (pp. 160-161, 13 manuscripten), waaruit blijkt dat het «eigen martyrologium» niet in alle huizen gebruikt werd. (M.S.)

56. — C. VAN DE WIEL, *Generalia over het kloosterleven in het Aartsbisshoppelijk Archief te Mechelen (1243-1904)*, in *Bulletin van het Belgisch Historisch Instituut te Rome*, LX, 1990, pp. 101-122. Deze inventaris vermeldt, naast stukken met een meer algemeen belang, volgende voor premonstratenzer geschiedschrijving interessante nummers: Nr. 65: Patenten waarin Filips II meldt dat hij zal ingaan op de wens van abten en abdissen, die protesteren tegen de *unio* en de *incorporatio* van hun abdijen bij de bisdommen Mechelen, Antwerpen en Den Bosch, en zich zal verzetten tegen de inmenging van de stad bij de benoeming van abten, 30 juli 1564; privileges door Filips II, gegeven aan de abdijen, 30 juli 1564.

Nr. 82: Opsomming van vrijheden door de vorsten aan de regulieren geschonken, n.a.v. de aanklacht tegen rentmeester Vande Velde, die taksen op wijn en bier voor exempten te Vilvoorde wilde innen, na 1705.

Nr. 115: Opgave door de dekens van de klooster- en de doopnamen van de religieuzen, nu onderpastoors of pastoors, t.g.v. het aartsbisshoppelijk schrijven van 27 juli 1821 op verzoek van de directeur-generaal van het ministerie van eredienst; antwoorden.

Nr. 139: Getuigenissen van de pastoors van de Sint-Michiels- en de Sint-Kwintensparochie te Leuven dat de *famuli* en *domestici* van de abdijen Vlierbeek en 't Park in de parochiekerk moeten trouwen, 12 en 13 februari 1706.

Nr. 153: Uittreksels uit de belastingregisters van de gemeenten waar de orden en de congregaties onroerend goed bezitten, met identiteit, beroep en woonplaats van de wettige eigenaars, lokalisatie van het onroerend goed en verwijzing naar de kadastrale plans, aard van het onroerend goed en oppervlakte, kadastraal inkomen, alles op aanvraag van Joris Helleputte en Arthur Theodoor Verhaegen, gedeputeerden, 1903-1904. (H.J.)



## Ninove

57. — J. DE KEMPENEER, *Aantekeningen over het O.-L.-Vrouwhospitaal van Ninove (16de-18de e.)*, in *Het Land van Aalst*, XLIII, 1991, pp. 185-202. De auteur spreekt over «aantekeningen», daar het met de overgebleven bronnen onmogelijk is een volledige geschiedenis te schrijven van de genoemde instelling en de eraan verbonden zustergemeenschap. De abt van Ninove bezat het begetingsrecht van de kapelanie van het hospitaal, de pastoor van Ninove — een premonstratenzer van de abdij — oefende de gewone jurisdictie uit over de zusters, onder toezicht van de landdeken. Een belangrijke bron van inkomsten was het zogenoemd lepelrecht, toegestaan in 1277, waarbij het hospitaal uit elke zak graan die op de markt werd verkocht, een maat graan mocht scheppen. In 1697 kloeg de abt van Ninove hierover tegenover de aartsbisschop, in 1721 kocht de abdij dit recht op haar granen af voor een periode van 30 jaar tegen een jaarlijkse vergoeding van 3 gulden, in 1782 werd het lepelrecht afgeschaft bij decreet van de regering. (H.J.)

## Normandie

58. — Jean FOURNÉE, *Les interventions pontificales dans la vie des abbayes prémontrées normandes*, dans *Actes officiels* (cf. n° 6), pp. 52-56. L'auteur mentionne les documents pontificaux, ainsi que le dépôt départemental, concernant les abbayes de Belle-Étoile, de Sillery, de l'Isle-Dieu, de La Lucerne (archives détruites en grande partie en 1944) et Ardenne, ces documents datent des 12<sup>e</sup> au 17<sup>e</sup> siècles. (H.J.)

## Nijmegen, Maria Magdalena

59. — Recensie: H. CLEVIS, *Nijmegen: Investigations into the Historical Topography and Development of the Lower Town between 1300 and 1500*, (Diss.), Utrecht, 1990, door H. VAN BAVEL, in *Anal.Praem.*, LXVII, 1991, pp. 323-324.

## Oberndorf (Wesel)

60. — Jutta PRIEUR (Hrsg.), *Geschichte der Stadt Wesel*, 2 Bände, Düsseldorf, 1991, mit vielen Hinweisen auf das Kloster Oberndorf (siehe Band 2, S. 527f) und einer Kurzübersicht über die Geschichte des Klosters (Band 2, S. 11-22). Leider bezieht sich die Verfasserin auf einen gedruckten Auszug aus dem Totenbuch des Klosters, so daß sie zum Beispiel schreibt: Über die Anzahl der Laienschwestern und über die im Kloster tätigen Priester läßt sich kaum etwas aussagen. Doch das erhaltene Totenbuch vom Jahre 1529 (DÜSSELDORF, Hauptstaatsarchiv, Bestand Oberndorf, RuH 5) enthält über 2000 Namen, darunter sehr viele Laienschwestern, Dutzende von Namen aus den Klöstern Cappenberg und Varlar, sowie vieles zu den Klöstern Bedburg, Hamborn, Meer usw. (L.H.)



## Orange

61. — L.F. Keresztesy Parker (\*1915) who has been *prior de regimine* of the canonry of Orange since 1975, the date of its independence, and who was blessed abbot of the same canonry in 1984, has been re-elected in 1991 on June, 24. (H.J.)

## Park

62. — Ook deze abdij wordt in het boek van A. SMOLAR-MEYNART (cfr. nr. 10) behandeld i.v.m. de bevoegdheden van de hertogelijke jurisdictie over de bossen van de abdij en de daaruit voortspruitende verplichtingen (pp. 41, 95-96, 379, 381, 393, 404, 453). (F.D.)

## Postel

63. — Een opgave van de verplichtingen t.a.v. en onenigheden met de hertogelijke jurisdictie over het bossenbezit van de abdij wordt vermeld in A. SMOLAR-MEYNART (cfr. nr. 10) (pp. 54, 172, 379, 467). (F.D.)

## Prémontré

64. — Wilfried Marcel GRAUWEN, art. *Hugues de Fosses*, dans *Nouvelle Biographie Nationale*, t. II, Bruxelles, 1990, pp. 228-232. (H.J.)

65. — L.C. VAN DYCK, *L'abbé général Despruets et la sécession des circaries belges (1572/74)*, dans *Anal.Praem.*, LXVII, 1991, pp. 287-297.

## Roma, Collegio San Norberto

66. — Bernard ARDURA, *Le collège Saint-Norbert de l'ordre de Prémontré à Rome*, dans *Actes officiels* (cf. n° 6), pp. 34-44. A grands traits l'auteur esquisse l'histoire du collège, fondé en 1627 par l'abbé Adrien Stalpaerts de l'abbaye de Tongerlo. (H.J.)

## Rommersdorf (Neuwied)

67. — Der am 19. März 1610 verstorbene Graf Salentin von Isenburg, bis 1577 Kurfürst von Köln und Bischof von Paderborn, war bis 1825 in der Klosterkirche Rommersdorf begraben, bevor seine Gebeine in die evangelische Pfarrkirche des benachbarten Niederbieber überführt wurden. Über ihn: A.N. SCHMITZ, *Salentin von Isenburg*, in *Heimat-Jahrbuch des Landkreises Neuwied* 1992, S. 52-55. (L.H.)

## Steingaden

68. — Josef KIRMEIER und Manfred TREML (Hrsg.), *Glanz und Ende der alten Klöster. Säkularisation im bayerischen Oberland 1803. Katalogbuch zur Ausstellung im Kloster Benediktbeuern vom 7. Mai bis 20. Oktober 1991*, München, 1991. Darin finden sich mehrere Ausstellungsstücke aus dem Kloster Steingaden; siehe Register Seite 372. (L.H.)



## Storrington

69. — Edward T. FORDHAM, *A History of the Catholic Church of the Immaculate Conception and St. Norbert, Spalding*, (Spalding, 1991). An attempt to give a concise but serious account of the history of the Norbertine Parish at Spalding, Lincolnshire, founded in 1875 by the Abbey of Tongerlo, now part of Storrington Canonry. Written by a member of the Parish, 24 pages of text and photograph. E.T. Fordham, 64 Winsover Road, Spalding, Lincs PE11. (A.S.)

## Tongerlo

70. — In 1175 verwierf de abdij van Tongerlo haar eerste rechten over de kerk van Alphen (Noord-Brabant), toen de benediktijnenabdij van Echternach de tot dan toe verwaarloosde zielzorg in deze verafgelegen kerkgemeenschap aan de abt van Tongerlo toevertrouwde. De juridische vormgeving echter van deze overdracht heeft bij alle historici die zich met de oorkonde van 1175 hebben beziggehouden, zoals Lamy, Erens en Camps, de indruk doen ontstaan dat de kerk van Alphen door de abten van Echternach als een soort leengoed aan Tongerlo werd gegeven.

Arnoud-Jan BIJSTERVELD, *Alphen van Echternachs domein tot Bredase heerlijkheid, 1175-1312*, I, in *Jaarboek van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Stad en Land van Breda «De Oranjeboom»*, XLIII, 1990, pp. 77-111, heeft de kwestie opnieuw onderzocht en komt tot de volgende vaststelling. Terwijl Echternach het patronaatsrecht rechtmatig voor zich behield omdat het hier een reguliere eigenkerk betrof, werd het pastoorsambt van Alphen aan de abt van Tongerlo toevertrouwd. De schenking van dit pastoorsambt met bijhorende rechten (tienden en collatie) vond in twee fasen plaats. Allereerst werd in 1175 het ambt met de hieraan verbonden tienden overgedragen. Aangezien in deze periode een seculier priester nog het personaat bekleedde, is het de vraag of Tongerlo daadwerkelijk tienden ontving. Pas in 1205 kreeg de abt het pastoorsambt werkelijk in handen en kon hij volledige rechten op het pastoraat uitoefenen, in de eerste plaats het collatierecht. Tot aan het einde van het Ancien Régime heeft Tongerlo door het betalen van de tegenwaarde van één mark zilver het patronaatsrecht van Echternach erkend, terwijl iedere nieuwe Tongerloze abt het personaat uit de handen van zijn Luxemburgse collega moest gaan ontvangen. Deze kwestie wordt in het eerste deel (pp. 80-86) behandeld. Voortvloeiende uit het pastoraat viel ook een deel van de tienden toe aan de abt van Tongerlo. Maar er waren kapers op de kust. Hoe Tongerlo uiteindelijk grondbezit vormde in Alphen wordt in het tweede deel van de studie uit de doeken gedaan.

Hoe dit Tongerloze abtjiedomein in Alphen gevormd werd komt ook aan de orde (pp. 97-111) in het doctoraatsproefschrift van Jochen KROES, *Onvolledige opstrek op de Nederlandse zandgronden. Een onderzoek naar de verspreiding en de achtergronden van overgangsvormen*



tussen opstrek en andere occupatievormen, Proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor aan de Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen van de Rijksuniversiteit te Utrecht (ISBN, 90-6266-082-7), Utrecht, 1991, 256 pp. (L.V.D.)

71. — Een opgave van de verplichtingen t.o.v. en van de onenigheden met de hertogelijke jurisdictie in de bossen van de abdij in A. SMOLAR-MEYNART (cfr. nr. 10) (pp. 34, 172-173, 379, 471). (F.D.)

72. — Vertrekkende van een vermelding in het cijnsboek van de abdij Tongerlo uit 1362 (AAT, II, n. 332, fol. 58v°) en van de aanvullende cijnsboeken tot 1430 heeft D.C.L. VANGHELUWE, *Historisch geografische verkenning in Bergeyk*, in *De Rosdoek. Heemkundige Studiekring De Acht Zaligheden*, nr. 55, pp. 20-28, een nauwkeurige reconstructie kunnen maken van een huis en aangelag of huisveld (*domistadium*) gelegen bij de kerk van Bergeyk. Deze vingeroefening in historische geografie heeft de auteur in staat gesteld de Tongerlose percelen in het huidige landschap te situeren en een aantal interessante besluiten te trekken in verband met de economische geschiedenis van dit gebied in de middeleeuwen. (L.V.D.)

73. — In het verzamelwerk L.F.W. ADRIAENSSEN (ed.), *Welpen van de Brabantse Leeuw. Genealogie tussen geld en geloof in Noord-Brabant*, 's-Hertogenbosch, 1991, werd op pp. 265-288 ook de bijdrage *Ex familia Sancti Norberti*, van de hand van de eindredakteur, opgenomen. Schrijver snijdt de boeiende kwestie aan van de bloedverwantschappen binnen de familie van de Brabantse norbertijnenabdiën. Voor Tongerlo komen in aanmerking Jan van Ghestel, pastoor van Tilburg (†1395) en zijn neven, alsook gekozen abt Jakob Veltacker met zijn verwanten, waaronder de latere abt Adriaan Stalpaerts en diens broer Petrus. Uit Tongerlo kwam eveneens de Hilvarenbekenaar Dierick van Tuldel, de eerste van een hele dynastie prelaten van de abdij van Park. De dynastie Van den Valghaet bloeide vooral in de abdij van Averbode. Het rijk gedocumenteerde onderzoekswerk van L.F.W. Adriaenssen heeft op reeds vele gebieden verhelderende inzichten gegeven. Dat is ook het geval van deze studie. Een kleine vergissing op p. 288: het gereproduceerde portret is niet dat van Jacobus Veltacker, zoals verkeerdelijk wordt vermeld, maar wel dat van Adriaan Stalpaerts. (L.V.D.)

74. — A. VAN DER ZEE, *Die hoeve tot Loen. Een 16de-eeuwse abdijs hoeve in Hoogeloon*, in A. VERHOEVEN en F. THEUWS (ed.), *Het Kempenproject 3. De middeleeuwen centraal*, (Bijdragen tot de studie van het Brabantse Heem, dl. XXXIII), Waalre, 1989, pp. 27-47. Dit historisch geografisch onderzoek, waarbij ook de primaire schriftelijke bronnen een rol spelen, richt zich op de ontwikkeling van de nederzetting van Hoogeloon waar de abdij van Tongerlo grootgrondbezitter was. De kern van dit artikel gaat over het grondbezit en het grondgebruik van de Tongerlose hoeve in Hoogeloon in de 16de eeuw. Allereerst wordt het landschap rondom



Hoogeloon beschreven. Daarna wordt de voorgeschiedenis van *die hoeve tot Loen* uiteengezet. Vervolgens wordt de methode omlind die is gebruikt om de reconstructiekaart te maken van deze voor Kempense verhoudingen vrij grote hoeve van ongeveer 50 ha met aansluitend 8 ha bos. Het grote middendeel van het onderzoek belicht de agrarische bedrijfsvoering van de hoeve. Tenslotte wordt in een afsluitende paragraaf een samenvatting van de bevindingen gegeven. Anke van der Zee concludeert dat het onderzoek van schriftelijke bronnen in grote mate toelaat een deel van een nederzettingspatroon te reconstrueren en ook zicht te krijgen op het grondgebruik met de daarmee samenhangende agrarische bedrijfsvoering. In bijlage geeft zij een 18de-eeuwse lijst van de na 1520 vervreemde hoeven van Tongerlo, de goederenbeschrijving van de hoeve te Hoogeloon uit de periode 1510-1539 (AAT, II, nr. 292, fol. 37), de goederenbeschrijving van dezelfde hoeve uit 1539 (AAT, II, nr. 293, fol. 24r°), en een geordend overzicht van alle percelen met hun toponiem, oppervlakte en grondgebruik (voor de oppervlakte van het bos AAT, IV, nr. 24/2, nr. 102). (L.V.D.)

75. — Frans CLAES, *Een norbertijn in Diest en Schaffen (1628-1630), oud-leerling van de jezuïeten*, in *Oost-Brabant*, XXVIII, 1991, p. 155. Het betreft hier Melchior vander Waterfort (†1637), norbertijn van Tongerlo, afkomstig van Sint-Truiden, vanaf 1630 pastoor in Drunen (NL). (H.J.)

76. — P.M. TOEBAK, *Bossche liturgische voorwerpen na 1629. Bezit van Westbrabantse parochies*, in *In Buscoducis. Kunst uit de Bourgondische tijd te 's-Hertogenbosch. De cultuur van late middeleeuwen en renaissance*, 's-Gravenhage, 1990, pp. 569-574. De Bredase stadsarchivaris onderzoekt de lotgevallen van liturgische voorwerpen uit katholieke kerken die na de val van 's-Hertogenbosch in 1629 werden ontmanteld. Aan de hand van archiefmateriaal uit de abdij van Tongerlo kon worden nagegaan hoe omstreeks 1630 een deel van een Bossche koorhek in de geïncorporeerde parochiekerk van Nispen terecht kwam en daar in 1634 werd verwerkt in het oxaal. In 1935 kreeg dit koorhek een plaats in het oude Raadhuis van Roosendaal. (L.V.D.)

77. — Guy DEJONGH, *De tienden van de abdij van Tongerlo in de achttiende eeuw*, in *Anal.Praem.*, LXVII, 1991, pp. 304-317.

78. — *Achterbos vroeger en nu*, Mol, 1989, 583 pp. De abdij van Tongerlo bezat eertijds enkele percelen grond in dit Molse gehucht (pp. 38-39 en 44-45, met afb. uit een kaartboek van 1656). Onder de priesters uit Achterbos afkomstig worden vermeld: Franciscus Hoeyberghs (1795-1846), Heribert Jozef Hooyberghs (1902-1979) en Frans Caeyers (\*1918), allen norbertijnen te Averbode (pp. 331-335). Pp. 195 en 409-410 wordt gesproken over Amandus Jan Baptist Helsen «naar alle waarschijnlijkheid» norbertijn van Tongerlo. Dit vermoeden is ongegrond,



Amandus Helsen van Tongerlo stierf in 1801, cfr. *Necrologium Ecclesiae B.M.V. de Tongerlo Ordinis Praemonstratensis*, ed. W. VAN SPILBEECK, Tongerlo, 1902, p. 93 (9 mei). (H.J.)

79. — Ronny NEYS, *Kalmthout te kijk*, Kalmthout, 1991, (8)-260 pp. In Kalmthout had de abdij van Tongerlo sinds de twaalfde eeuw uitgebreide bezittingen, het gebied behoorde tot de van Tongerlo afhankelijke parochie Nispen (NL). Dit kijkboek toont enkele afbeeldingen over de aanwezigheid van de abdij in Kalmthout-Centrum en Nieuwmoer. (H.J.)

#### Türje

80. — Imre KOVACS, *A türjei Premontrei Prépostság története*, (Zalai Gyűjtemény, T. XXXII), Zalaegerszeg, 1991, 204 Seiten, einschließlich 19 Abbildungen, mit einer deutschen und einer englischen Zusammenfassung. Dieses Buch berichtet über die *Geschichte der Prämonstratenser-Propstei in Türje (Ungarn)* und erschien in der Schriftenreihe *Collectio comitatus Zala* als Nr. 32. Schwerpunkte sind die Gründungsgeschichte (vor 1234), das Verhältnis zu Csorna und zu anderen Klöstern des Ordens, das Unwesen der Kommendatoren, der Klosterbesitz, die Seelsorge, das Kirchen- und Klostergebäude. Ab 1950 dient die Anlage als Altersheim. (L.H.)

#### Ursberg

81. — De verhandeling van Michael OBERWEIS, *Die Interpolationen im Chronicon Urspergense. Quellenkundliche Studien zur Privilegiengeschichte der Reform-Orden in der Stauferzeit*, (Münchener Beiträge zur Mediävistik und Renaissance-Forschung, dl. XL), Ardeo Gesellschaft, München, 1990, VII-156 pp., DM 40, wordt kort besproken door Rudolf SCHIEFFER, in *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters*, XLVII, 1991, Heft 1, p. 242. (W.M.G.)

82. — Johannes MAY, *Burchard von Ursberg, Geschichtsschreiber aus dem Prämonstratenserorden, sein Werk und das Papsttum*, dans *Actes officiels* (cf. n° 6), pp. 49-51, traduction française de Isabelle STÜRMER, pp. 46-48. (H.J.)

83. — Karl KAUFMANN, *Der Schussenrieder Abt Tiberius Mangold als Visitor des Reichsstifts Ursberg in den Jahren 1708 und 1709*, in *Anal.Praem.*, LXVII, 1991, S. 110-119.

#### Veerle

84. — De zustergemeenschap van het klooster Immaculata te Veerle herkoos op 23 november 1991 zuster B. Wuytens (\*1930), priorin sedert 1979, voor een periode van zes jaar. (H.J.)



## Verdun, Saint-Paul

85. — Bernard ARDURA, *Nicolas Psaume, prémontré de Saint-Paul de Verdun*, dans *Bulletin des Sociétés d'Histoire et d'Archéologie de la Meuse*, 1990, n° 26, pp. 133-154. (H.J.)

86. — IDEM, *Les sacrements dans l'enseignement d'un pasteur du XVI<sup>e</sup> siècle, le prémontré Nicolas Psaume (1518-1575), évêque et comte de Verdun*, dans *Divus Thomas* (Plaisance), XCII, 1989, pp. 74-149. (H.J.)

87. — Compte-rendu: Bernard ARDURA, *Nicolas Psaume (1518-1575), Évêque et Comte de Verdun. L'idéal pastoral du concile de Trente incarné par un prémontré*, Paris, 1990, par C.L. CAALS dans *Anal.Praem.*, LXVII, 1991, p. 144.

## Veurne, Sint-Nikolaas

88. — Roos HERPELINCK, *Het bisdom Ieper, 1762-1789*, Roeselare, 1991, 479 pp. Dit lijvige boek is het herwerkte resultaat van een in 1989 aan de K.U.Leuven voorgebracht doctoraal proefschrift waarvan Prof. Dr. M. Cloet de promotor was. Door de grondigheid waarmee het onderwerp wordt behandeld overstijgt het belang van het werk ver de strikte grenzen van de afgebakende regio en periode. Spijtig genoeg maakt de wijze waarop de talrijke voetnoten werden afgedrukt een vlot gebruik van dit wetenschappelijk apparaat onmogelijk.

Over de religieuzen in het algemeen en de premonstratenzers in het bijzonder wordt in dit werk weinig gesproken (cfr. *Index*, p. 470). Wel wordt een lijst gegeven van de door de Veurkse Sint-Nikolaasabdij bediende parochies (p. 372, noot 146), echter zonder verdere verwijzing. Het klooster van de zusters norbertinessen te Veurne wordt enkel vernoemd n.a.v. de opheffing in 1783 (cfr. *Index*, p. 470). (H.J.)

89. — Op 17 maart 1991 werd te Veurne een bronzen gedenkplaat onthuld ter nagedachtenis van kanunnik Jacobus Clou (1582-1648), stichter van de Veurkse avondkruisweg tijdens de Vasten en van de jaarlijkse boetprocessie. Zie hierover J. LEUNE, *Pater Jacobus Clou aan de eer door gedenkplaat te Veurne*, in *Bachten de Kupe*, XXXIII, 1991, pp. 89-98, 2 afb. (H.J.)

## Vlaanderen

90. — *Rijkdom bedreigd*, s.l., 1990, 231 pp. Publikatie met catalogus, uitgegeven door het Gemeentekrediet, bij de gelijknamige rondreizende tentoonstelling in Vlaanderen in 1990-1991, op initiatief van de Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek-, Archief- en Documentatiewezenen. In de catalogus — zonder registers — vonden we de volgende verwijzingen naar premonstratenzer kloosters:

*Antwerpen, Sint-Michiel*: ANTWERPEN, Kathedraalarchief, *Capsa 11 Dominorum*, nr. 1 (5): akte van 3 mei 1271. Magister Hendrik Nose,



kanunnik van het O.-L.-Vrouwekapittel te Antwerpen, legateert aan het klooster van de predikheren zijn boekenbezit, dat het ter beschikking moet stellen van de kanunniken en kapelannen van de O.-L.-Vrouwekerk, en van de norbertijnen van de Sint-Michielsabdij (J. VAN DEN NIEUWENHUIZEN, p. 62, afb.).

*Middelburg, Onze-Lieve-Vrouw*: BRUGGE, Rijksarchief, *Kaarten en Plannen*, nr. 40: Kaart van de stad en de heerlijkheid Middelburg in Vlaanderen, 1649. «Op verzoek van Pieter Bladelin, een invloedrijke figuur uit het Brugse, verhiel hertog Filips de Goede diens uitgebreide bezittingen in het ambacht Aardenburg in 1444 tot heerlijkheid, afhankelijk van het leenhof van de Burg te Brugge. Zij kreeg de naam *Stad en heerlijkheid van Middelburg*, een herinnering aan de abdij van Middelburg in Zeeland, de vroegere eigenares van een deel van Bladelins goederen. Pieter Bladelin bouwde er een kasteel waarrond zeer vlug een woonkern ontstond, gevolgd door een kerk, een hospitaal en een stadhuis» (M. VANDERMAESEN, p. 207). Middelburg in Vlaanderen: prov. Oost-Vlaanderen, gem. Maldegem.

*Ninove*: MECHELEN, Aartsbisshoppelijk Archief, *Fonds Kloostergemeenschappen, Praemonstratensia, Abdij van Ninove*, nr. 1: cartularium uit de 13de en 14de eeuw (H. VERSTREPEN, p. 61). Cfr. C. VAN DE WIEL, *Praemonstratensia in het aartsbisshoppelijk archief te Mechelen*, in *Anal.Praem.*, LX, 1984, p. 207, nr. 1.

*Rekem, Maria Magdalena*: Afbeelding van de inname van Rekem door prins Hendrik van Nassau op 1 mei 1610. Kopergravure, vermoedelijk afkomstig uit: W. BAUDARTIUS, *Polemographia Nassovica*, Amsterdam, 1621, p. 349. «Een oudere kopergravure, in 1610 door F. Hogenberg uitgegeven te Keulen werd als voorbeeld benut. Ze toont de inname van de norbertinessenpriorij van Rekem, die even buiten de wallen van het stadje lag. De tweede graveur heeft van de kloosterkerk de parochiekerk van Rekem gemaakt. De omgeving, met huizen naast de kerk, werd gefantaseerd.» De tentoongestelde gravure wordt bewaard in het Provinciaal Documentatiecentrum Abdij Sint-Truiden (K. VERHELST, p. 129, afb.).

*Tongerlo*: ANTWERPEN, Stadsbibliotheek, cat. nr. SB 15828 cod. 78: JAN VAN BOENDALE, *Brabantsche Yeesten*, perkament, 270 fol. «Dit handschrift zou geschreven zijn in de abdij van Tongerlo. Het was achtereenvolgens eigendom van het Musaeum Bellarminum, de bollandisten, de abdij van Tongerlo en Richard Héber.» De Antwerpse Stadsbibliotheek kon het handschrift verwerven in 1878. (M. BRONSELAER, p. 63). Het handschrift wordt in de catalogus niet gedateerd.

*Idem*: WESTERLO, Norbertijnenabdij Tongerlo, inv. nr. 207 D 2: *Missale candidissimi ordinis Premonstratensis*, Parijs, 1530 (J. DE CUYPER, p. 72, afb.).

*Veurne, Sint-Nikolaas*: VEURNE, Stadsarchief, *Kerkarchief St.-Walburga*, inv. nr. Annex nr. 1/2: Omer CALLE, Reisverhaal naar het Heilig Land, papier, ca. 400 pp., 1637. «Op het titelblad schreef O. Calle een opdracht neer aan de Veurnse abt Paul de Gomiécourt (1636-1653), en



tekende hij diens wapenspreuk, geplaatst in een tekstcirkel» (J. VANACKER, p. 206, afb.). (H.J.)

*Weißenu (Ravensburg)*

91. — Im november 1990 wurde im Torschulgebäude des ehemaligen Klosters Weißenu das neue Heimatmuseum des Ortes Eschach eröffnet, der jahrhundertlang im Einflußbereich des Klosters stand. Geschichte und Kultur des Klosters stehen im Mittelpunkt der Sammlungen. (L.H.)

*Wiltener*

92. — Walter NEUHAUSER, *Das «Opusculum compendiosum» des Wiltener Chorherren Michael Ausse, eine bisher nicht beachtete Darstellung der Gründungsgeschichte des Prämonstratenserordens in Anal.Praem.*, LXVI, 1990, S. 220-231 und LXVII, 1991, S. 53-104.

Michael AUSSE, *Opusculum compendiosum*, ed. Walter NEUHAUSER, *ibidem*, LXVII, 1991, S. 262-286.

93. — Bonifacio BOLOGNANI, O.F.M., *A Courageous People From the Dolomites. The immigrants from Trentino on U.S.A. trails*, 1981, Trent, Italy, paperback, entirely in English, multilingual bibliography. Pages 178-179, Canon Adalbert J. Inama, vita about this missionary to America, his endeavors in upstate New York and the Archdiocese of Milwaukee, Wisconsin. Background of the «Inama» name. (The Inama family tree originated in 1477, but the name itself is mentioned in these environs back in 1274.) (J.J.W.)

*Želiv*

94. — Am 3. August 1991 bezogen einige Mitbrüder der Abtei Selau unter der Führung von Abt Vitus Tajovský offiziell von neuem einen Teil ihrer Abtei. Diese Tatsache wurde in Anwesenheit vom Generalabt M. van de Ven, sowie von verschiedenen Bischöfen, Äbten und vielen Mitbrüdern glanzvoll gefeiert. (H.J.)

Hiscе chronicis conscribendis contribuere: A.S. (A. Smith, Storrington); B.A. (B. Ardura, Roma); D.D.C. (D.F. De Clerck, Bois-Seigneur-Isaac); F.D. (F. Daelemans, Grimbergen); H.J. (H. Janssens, Averbode); J.J.W. (J.J. Waldmer, Milwaukee, USA); J.W. (J. Wouters, Averbode); L.H. (L. Horstkötter, Hamborn); L.V.D. (L.C. Van Dyck, Tongerlo); M.S. (M. Schneiders, De Essenburgh); W.M.G. (W.M. Grauwen, Meise).



